

**STUDIA
THEOLOGICA
VARSAVIENSIA**

ROK XLVIII • 2010

2

półrocznik

Wydawnictwo Uniwersytetu
Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

UNIwersYTET KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
WYDZIAŁ TEOLÓGICZNY

REDAKCJA I ADMINISTRACJA
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Wydział Teologiczny
ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa
stv@uksw.edu.pl

REDAGUJĄ
ks. Ignacy Bokwa, ks. Ryszard Czekalski, ks. Jan Decyk,
Wojciech Kluj OMI (sekretarz redakcji), Józef Kulisz SJ,
Kazimierz Misiaszek SDB, Jacek Salij OP (zastępca redaktora naczelnego),
Jarosław A. Sobkowiak MIC (redaktor naczelny)

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ
Stanisław Stosiek

Za zgodą Kurii Metropolitalnej Warszawskiej
Pozycję dofinansowano ze środków Komitetu Badań Naukowych

ISSN-0585-5594

Druk i oprawa:
OFICYNA WYDAWNICZO-POLIGRAFICZNA „ADAM”
02-729 Warszawa, ul. Rolna 191/193,
tel. 22-843-37-23, 22-843-08-79; tel./fax 22-843-20-52
e-mail: wydawnictwo@oficina-adam.com.pl
<http://www.oficina-adam.com.pl>

SPIS TREŚCI

OD REDAKCJI	7
ARTYKUŁY (OPATRZNOŚĆ BOŻA)	11
Czesław S. Bartnik, <i>Chrystologia świata w Prologu Ewangelii</i> wg św. Jana	11
Jacek Salij OP, <i>Opatrzność Boża w świecie w którym dzieje się zło</i>	21
Krzysztof Bardski, <i>Hifil divinum – gramatyczna sugestia dla</i> <i>teologicznej refleksji nad Bożą Opatrznością</i>	31
Krzysztof Gózdź, <i>Monizm czy dualizm antropologiczny?</i>	45
Bp Marek Jędraszewski, <i>Opatrzność Boża w świetle filozofii</i>	63
Józef Kulisz SJ, <i>Religia przyszłości w myśli ojca Pierre'a Teilharda</i> <i>de Chardin</i>	93
Jarosław A. Sobkowiak MIC, <i>Przyszłość religii w świecie</i> <i>zsekularyzowanym</i>	105
Janusz Mastalski, <i>Współczesne wychowanie w rodzinie</i> <i>a Opatrzność Boża</i>	129
Piotr S. Mazur, <i>Cztery zasady providencji ludzkiej</i>	143
VARIA	161
Dariusz Radziechowski, <i>Analiza 'theoria' i 'praxis' drogą do</i> <i>identyfikacji 'humanum' (Boecjusz, Wojtyła)</i>	161
Witold Kawecki CSsR, <i>Kultura konsumpcyjna a wychowanie</i> <i>do kultury wysokiej</i>	177
Anna Zygmą, <i>Moralność a kryzys finansowy w ocenie wybranych</i> <i>religii światowych</i>	199
RECENZJE I KRONIKA	219
Recenzje: S. Stasiak, <i>Wywyższenie w listach św. Pawła na tle</i> <i>greckiej literatury klasycznej</i> (ks. R. Bartnicki); Fr. A. Gej- dos, <i>Lauretansche Litanei als Kompendium der Mariologie</i> (A. Wojtczak OMI); J.K. Przybyłowski, <i>Funkcja wycho- wawcza w teorii i praktyce eklezjalnej</i> (ks. W. Osiał); H. Buczyń- ska-Garewicz, <i>Człowiek wobec losu</i> (D. Sobocińska); B. Gacka, <i>Znaczenie osoby w teologii Josepha Ratzingera –</i> <i>Benedykta XVI</i> (J. Salij OP)	219
Kronika Wydziału Teologicznego (W. Kluj OMI)	247

TABLE OF CONTENTS

EDITORIAL	7
ARTICLES: (Culture in Dialogue with Theology)	11
Czesław S. Bartnik, <i>Christology of the world in the Prologue of the Gospel according to Saint John</i>	11
Jacek Salij OP, <i>The Divine Providence in the world, in which the evil happens</i>	21
Krzysztof Bardski, <i>'Hifil divinum' – grammatical suggestion for a theological reflection on the Divine Providence</i>	31
Krzysztof Góźdz, <i>Anthropological monism or dualism?</i>	45
Bp. Marek Jędraszewski, <i>The Divine Providence in the light of philosophy</i>	63
Józef Kulisz SJ, <i>Religion of the future in the thoughts of Father Pierre Teilhard de Chardin</i>	93
Jarosław A. Sobkowiak MIC, <i>Future of the religion in a secularized world</i>	105
Janusz Mastalski, <i>Contemporary upbringing in a family and the Divine Providence</i>	129
Piotr S. Mazur, <i>Four principles of the human providence</i>	143
VARIA	161
Dariusz Radziechowski, <i>Analysis of 'theoria' and 'praxis' as a way to identifying 'humanum' (Boethius and Wojtyła)</i>	161
Witold Kawecki CSsR, <i>Culture of consumption and upbringing to high culture</i>	177
Anna Zygmą, <i>Concepts of morality in the selected religions of the world and the world's crisis</i>	199
REVIEWS AND CHRONICLE	219
Reviews: S. Stasiak, <i>Wywyższenie w listach św. Pawła na tle greckiej literatury klasycznej</i> (ks. R. Bartnicki); Fr. A. Gejdos, <i>Lauretanische Litanei als Kompendium der Mariologie</i> (A. Wojtczak OMI); J. K. Przybyłowski, <i>Funkcja wychowawcza w teorii i praktyce eklezjalnej</i> (ks. W. Osiał); H. Buczyńska-Garewicz, <i>Człowiek wobec losu</i> (D. Sobocińska); B. Gacka, <i>Znaczenie osoby w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI</i> (J. Salij OP)	219
Chronicle of the Theological Faculty (W. Kluj OMI)	247

INHALTSVERZEICHNIS

LEITARTIKEL	7
ARTIKEL: (Göttliche Vorsehung)	11
Czesław S. Bartnik, <i>Christologie der Welt im Prolog des Johannesevangeliums</i>	11
Jacek Salij OP, <i>Göttliche Vorsehung in der Welt, in der Schlechtes geschieht</i>	21
Krzysztof Bardski, <i>Hifil divinum – grammatische Suggestion zur theologischen Reflexion über die göttliche Vorsehung</i>	31
Krzysztof Gózdź, <i>Anthropologischer Monismus oder Dualismus?</i>	45
Bp Marek Jędraszewski, <i>Göttliche Vorsehung im Licht der Philosophie</i>	63
Józef Kulisz SJ, <i>Die Religion der Zukunft im Gedanken von Pierre Teilhard de Chardin</i>	93
Jarosław A. Sobkowiak MIC, <i>Die Zukunft der Religion in der säkularisierten Welt</i>	105
Janusz Mastalski, <i>Moderne Erziehung in der Familie und göttliche Vorsehung</i>	129
Piotr S. Mazur, <i>Vier Grundsätze der menschlichen Vorsehung</i>	143
VARIA	161
Dariusz Radziechowski, <i>Analyse, Theorie und Praxis als Weg zur Identifikation des Humanum (Boecjusz, Wojtyła)</i>	161
Witold Kawecki CSsR, <i>Konsumkultur und Erziehung zur Hochkultur</i>	177
Anna Zygmą, <i>Moralkonzeptionen ausgewählter Weltreligionen und die Finanzkrise</i>	199
REZENSIONEN UND CHRONIK	219
Rezensionen: S. Stasiak, <i>Wywyższenie w listach św. Pawła na tle greckiej literatury klasycznej</i> (ks. R. Bartnicki); Fr. A. Gej- dos, <i>Lauretanische Litanei als Kompendium der Mariologie</i> (A. Wojtczak OMI); J. K. Przybyłowski, <i>Funkcja wy- chowawcza w teorii i praktyce eklezjalnej</i> (ks. W. Osiał); H. Buczyńska-Garewicz, <i>Człowiek wobec losu</i> (D. Sob- ocińska); B. Gacka, <i>Znaczenie osoby w teologii Josepha</i> <i>Ratzingera – Benedykta XVI</i> (J. Salij OP).....	219
Chronik der Theologischen Fakultät (W. Kluj OMI).....	247

TABLE DES MATIÈRES

ÉDITORIAL	7
LES ARTICLES (La Divine Providence)	11
Czesław S. Bartnik, <i>La chrystologie du monde dans le Prologue de l'Évangile de saint Jean</i>	11
Jacek Salij OP, <i>La Providence de Dieu dans le monde où existe le mal</i>	21
Krzysztof Bardski, <i>Hifil divinum – une suggestion grammaticale pour la réflexion théologique sur la divine Providence</i>	31
Krzysztof Gózdź, <i>Le Monisme ou le dualisme anthropologique</i>	45
Mgr Marek Jędraszewski, <i>La divine Providence à la lumière de la philosophie</i>	63
Józef Kulisz SJ, <i>Une religion du futur dans la pensée du Père Pierre Teilhard de Chardin</i>	93
Jarosław A. Sobkowiak MIC, <i>L'avenir de la religion dans un monde sécularisé</i>	105
Janusz Mastalski, <i>L'éducation contemporaine dans la famille et la divine Providence</i>	129
Piotr S. Mazur, <i>Quatre principes de la providence humaine</i>	143
VARIA	161
Dariusz Radziechowski, <i>L'analyse, theoria et praxis – le chemin pour identifier humanum (Boetius, Wojtyła)</i>	161
Witold Kawecki CSsR, <i>La culture de consommation et l'éducation vers la haute culture</i>	177
Anna Zygmą, <i>Les conceptions de la morale dans certaines religions du monde et la crise financière</i>	199
RÉCENSIONS ET CHRONIQUE	219
Récensions: S. Stasiak, <i>Wywyższenie w listach św. Pawła na tle greckiej literatury klasycznej</i> (ks. R. Bartnicki); Fr. A. Gejdos, <i>Lauretansche Litanei als Kompendium der Mariologie</i> (A. Wojtczak OMI); J. K. Przybyłowski, <i>Funkcja wychowawcza w teorii i praktyce eklezjalnej</i> (ks. W. Osiał); H. Buczyńska-Garewicz, <i>Człowiek wobec losu</i> (D. Sobocińska); B. Gacka, <i>Znaczenie osoby w teologii Josepha Ratzingera – Benedykta XVI</i> (J. Salij OP).....	219
Chronique de la Faculté de Théologie (W. Kluj OMI).....	247

OD REDAKCJI

Proponowany numer *Studia Theologica Varsaciensia* jest spełnieniem obietnicy, zarówno wobec Czytelników, jak również w stosunku do Osoby Jego Magnificencji śp. Rektora ks. prof. dra hab. Ryszarda Rumińska, który – jak pamiętamy – zginął w katastrofie smoleńskiej. Nie jest to jednak refleksja o zmarłych. Jest ona skierowana do człowieka, który stając wobec przeciwności losu pyta o ich sens. Pytanie o sens przybiera jednak dla wierzącego nieco inną formę: szuka się w nim pełniejszego zrozumienia znaczenia prawdy o roli Opatrzności Bożej w życiu człowieka, szczególnie wobec zdarzeń trudnych i niewytłumaczalnych.

Wprowadzenie do partii poświęconej Opatrzności stanowi tekst ks. prof. Czesława St. Bartnika. Podejmując interpretację Prologu ukazuje go jako znakomite i teologicznie najdonioślejsze streszczenie teologii świata i historii ludzkości. Ukazuje, że Bóg stwarzając słowem, stwarza w Słowie, zatem wszystko zostało stworzone w Chrystusie, który jest motywem stworzenia, samym życiem, którym obdarza świat oraz światłością rozświetlającą to życie. Wszystko zatem co istnieje ma relację do Chrystusa, dzięki Niemu żyje i staje się nowe.

Po dogmatycznym wprowadzeniu w historię świata i człowieka z Bogiem proponujemy Czytelnikowi szereg artykułów mających na celu rozświetlenie głębi i znaczenia Bożej Opatrzności dla życia i losów człowieka. Centralny punkt dzieła stworzenia ukazuje je jako powstałe z niczego. Właśnie ta nicość domaga się nieustannego podtrzymywania w istnieniu. Tym zaś, co najbardziej istnieniu zagraża jest zło. Nie oskarża ono jednak Boga, nie przeczy też Opatrzności. Ono

bardziej uczy, że doświadczane – jakby wbrew Bogu wszechmocnemu i dobremu – nie stanowi największego źródła lęku. Chrystus wywa bowiem, by wierzący nie bał się tego, co zagraża ciału, lecz raczej tego, co oddziela od Boga. Nie musi się zatem bać człowiek, który doświadcza zła, lecz człowiek, który bez Boga pozostawałby wobec tego zła osamotniony (Jacek Sali OP). Jak rozumieć tę szczególną troskę Boga o świat? Ks. Krzysztof Bardski proponuje refleksję nad specyficzną formą gramatyczną *hifil divinum*. Ta kauzatywna forma ukazuje na bazie wielu tekstów biblijnych szczególną ingerencję i sprawczość Boga w historii. Z jednej strony ks. Bardski pokazuje bogactwo znaczeniowe przywołanej formy, z drugiej jednak przestrzega przed jej teologiczną nadinterpretacją. Opatrzność spotyka człowieka, o którym teologia powie jako o złożoności duchowo-cieleśnej. Kim jest człowiek i co trafnie go wyraża: monizm czy dualizm antropologiczny? Czy jest bardziej duszą w ciele czy ciałem negującym duszę? Co oznacza, że jest dualizmem w jedności wyrażającej się w dwoistości? Na te ważne pytania próbuje odpowiedzieć ks. Krzysztof Góźdz. Czym jest jednak Opatrzność? Kosmologicznym wyjaśnieniem tego, czego się nie rozumie czy personalistycznym dopełnieniem tajemnicy Boga i człowieka? Czy w zestawieniu z losami świata i umysłem człowieka jest tylko trudnością czy sprzecznością. A może tylko kolejną odsłoną tajemnicy Boga, który jest *semper maior*? (bp Marek Jędraszewski). Relacja Boga i człowieka wyraża się w religii poprzez wiarę. Obserwując jednak człowieka w zachwycie nad faktem swojej wolności może zrodzić się pytanie: Jaką religię wybierze człowiek przyszłości? Zdaniem Józefa Kulisa SJ, człowiek staje przed wyborem pomiędzy „religiami wschodu, humanistycznymi neopanteizmami i chrześcijaństwem”. Jeszcze inaczej – pomiędzy przepastną głębią, zbyt niskim niebem i religią osoby. To właśnie analiza tekstów Teilharda de Chardin prowadzi autora do stwierdzenia, iż religią przyszłości jest chrześcijaństwo proponujące wiarę w zjednoczenie świata w Bogu przez wcielenie. Skoro zatem umysł ludzki szuka prawdy i spełnienia w Bogu, dlaczego ten sam umysł wieszczy kryzys czy wręcz koniec religii? A może w tym czarnym scenariuszu dla religii zawiera się apel o większą autokrytykę samej religii? Człowiek jest stworzony

z miłości i dla miłości. Ma do spłacenia swoisty „dług” wobec Boga. Może go spłacić tylko poddając się Jemu w miłości. W tej perspektywie pyta się już nie tyle o przyszłość religii w zsekularyzowanym świecie, lecz o przyszłość owego zsekularyzowanego świata wobec nie dającej się zatrzeć potrzeby prawdziwej religijności (Jarosław A. S o b k o w i a k MIC). Trzeba jednak człowieka wychować do właściwego rozumienia Opatrzności. Pierwszym zaś miejscem wychowania człowieka jest rodzina. Ks. Janusz M a s t a l s k i analizując zagrożenia rodziny i jednocześnie wskazując jej zadania, ukazuje wychowanie do Opatrzności jednocześnie jako wychowanie przez Opatrzność, która dla człowieka staje się nową perspektywą i dopełnieniem w ustawicznym stawaniu się człowiekiem. Zgłębiając zagadnienie Opatrzności można pytać dalej, czy myślimy wyłącznie o Opatrzności Bożej czy też istnieje obszar, który moglibyśmy nazwać opatrnością ludzką? Piotr Stanisław M a z u r podejmuje tę refleksję ukazując pespektywę opatrności jako formę roztropnego przewidywania przyszłości i doboru środków do realizacji dobra.

Drugą część artykułów (Varia) rozpoczyna refleksja nad relacją teorii i praktyki, tak często ukazywaną jako kontrowersyjną, w rzeczywistości zaś zachodzi między nimi bliskość przeżywana w twórczym napięciu ukazującym obraz człowieka-osoby. Niezaprzeczalne pierwszeństwo człowieka przed działaniem potwierdza ciągle na nowo ów nieprzechodni wymiar czynu tkwiący w samym człowieku (Dariusz R a d z i e c h o w s k i). Teologia człowieka potrzebuje zakorzenienia w kulturze. Kultura zaś jest miejscem przeobrażenia człowieka – od „obywatela-wytwórcy i żołnierza” do „obywatela-konsumenta”. Ów konsumizm podsuwany jest człowiekowi prawie jak nowa forma „patriotyzmu”. To z kolei prowokuje zerwanie relacji wiara – kultura. Teologia jawi się zatem jako nowy i ważny obszar dialogu wiary ze współczesnym światem, prowadzący człowieka ku kulturze wysokiej (Witold K a w e c k i CSSR). Człowiek przeżywa różne kryzysy, ostatnio kryzys finansowy dotyczący coraz bardziej współczesne społeczeństwa. Ukazuje on jednak pewien wspólny mianownik wszelkich kryzysów – kryzys moralny. Należałoby więc na nowo przywrócić związek religia – ekonomia. Do tego zaś potrzeba nowej formacji

uwzględniającej ekonomię jako płaszczyznę, której nie wystarczy kierowanie się własnymi prawami (Anna Z y g m a).

Pierwsza z recenzji omawia pozycję z zakresu bibliistyki. Poświęcona jest zagadnieniu wywyższenia w listach św. Pawła. Poprzez wnikliwą analizę autor książki pokazuje zarówno zbieżności jak i różnice w zestawieniu omawianych listów z klasykami greckimi (ks. Roman B a r t n i c k i). Z kolei Adam W o j t c z a k OMI omawia książkę poświęconą analizie dogmatycznej typologii zawartych w inwokacjach *Litanii loretańskiej*. Poprzez analizę poszczególnych wezwań przebija teologiczny obraz Maryi. Pozycja stanowi zatem „małe kompendium mariologii”. Następna recenzja poświęcona jest książce ukazującej misję wychowawczą Kościoła w dzisiejszym świecie, Autor książki szczególnie akcent kładzie na wychowanie eklezjalne (ks. Wojciech O s i a l). Pośród omawianych pozycji znajdujemy również książkę zawierającą refleksję filozoficzną nad postawą człowieka wobec losu. W recenzji zauważa się, iż współczesna refleksja niebezpiecznie przechodzi z dziedziny wiary w dziedzinę rozumu. Ten zaś pojmowany autonomicznie i oderwany od metafizycznych korzeni wikła człowieka w myślenie słabe (Dorota S o b o c i Ń s k a). Ostatnia z recenzji (Jacek S a l i j O P) przybliżyła pozycję poświęconą osobie w teologii Josepha R a t z i n g e r a. Zdaniem recenzenta – obok szeregu innych walorów – jest ona przykładem na to, iż naukowa refleksja nie musi być nudna, ale może być odzwierciedleniem teologicznej fascynacji osobą.

Całość wieńczy Kronika Wydziału Teologicznego (Wojciech K l u j OMI).

Jarosław A. Sobkowiak MIC